Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 3. 6. 2015, sp. zn. 22 Cdo 3277/2014, ECLI:CZ:NS:2015:22.CDO.3277.2014.1

Číslo: 105/2015

Právní věta:

Vlastník dálnice, silnice, místní komunikace nebo chodníku odpovídá podle § 1013 odst. 1 o. z. za imise, které vznikly v důsledku stavebního stavu nebo dopravně technického stavu těchto komunikací; neodpovídá však bez dalšího za imise vzniklé v důsledku provozu na těchto komunikacích.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 03.06.2015

Spisová značka: 22 Cdo 3277/2014

Číslo rozhodnutí: 105

Číslo sešitu: 10

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Vlastnictví

Předpisy: § 1013 odst. 1 o. z. ve znění od 01.01.2014

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

O k r e s n í s o u d v Pelhřimově rozsudkem ze dne 10. 7. 2013, ve znění usnesení ze dne 2. 8. 2013, zamítl žalobu, kterou se žalobce domáhal, aby mu žalovaný zaplatil 1 000 000 Kč se zákonnými úroky od 8. 2. 2008 do zaplacení, aby se žalovaný zdržel stékání vody ze silnice III. třídy č. 11244, nacházející se na pozemku parc. č. 529 v k. ú. R., na pozemky ve vlastnictví žalobce parc. č. 127/5, parc. č. 131, parc. č. 133/1, parc. č. 132/1 a parc. č. 133/2 v k. ú. R. a zdržel se nad míru přiměřenou poměrům obtěžování žalobce jako vlastníka pozemků parc. č. 127/5 a parc. č. 131 v k. ú. R. hlukem a prachem (výrok I.). Žádnému z účastníků nepřiznal právo na náhradu nákladů řízení a uložil účastníkům zaplatit náhradu nákladů státu (výroky II. a III.). O jejich výši rozhodl následným usnesením.

Žalobce se bránil proti imisím – stékání vody a obtěžování prachem a hlukem, vyvolaným provozem na pozemní komunikaci ve vlastnictví žalovaného. Soud prvního stupně zjistil, že silnice č. 11244 na pozemku žalovaného není odvodněna. V důsledku stavebních úprav provedených žalobcem na oplocení jeho pozemků však voda stéká pouze na pozemek parc. č. 131 v místě, kde jsou instalována vrátka, a je tak přerušena souvislá kamenná podezdívka. Už proto není žaloba na uložení povinnosti žalovanému, aby se zdržel stékání vody na ostatní pozemky, důvodná. Ke stékání vody na další část

pozemku nedochází v důsledku činnosti žalovaného jako vlastníka silnice, ale v důsledku deště a tání sněhu; množství vody tak není žalovaný schopen ovlivnit. Měl by sice odvodnění silnice zajistit, ale uložení takové povinnosti není v kompetenci soudu. Navíc pokud současné poměry na místě vytvořil sám žalobce, musel být si vědom toho, kudy bude voda na pozemek parc. č. 131 odtékat, a měl tomu charakter pozemku přizpůsobit. Proto se nejedná o obtěžování nad míru přiměřenou poměrům ve smyslu § 127 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., obč. zák.

Hluk z komunikace překračuje podle zjištění soudu hygienické limity a v důsledku zvýšeného průjezdu těžkotonážních vozidel z kamenolomu provozovaného vedlejším účastníkem je v místě zvýšená prašnost. Žalovaný jako provozovatel silnice je povinen zajistit, aby tomu tak nebylo. Na druhé straně je však povinen strpět užívání silnice, nemá možnost je regulovat a ovlivnit jeho negativní důsledky na okolí. Takové opatření může podle zákona č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích, činit jen příslušný silniční správní úřad. Stav komunikace i provoz na ní je důsledkem dlouholetého vývoje. Provoz vyvolaný legitimní činností kamenolomu zde byl již v době, kdy žalobce nemovitosti kupoval a muselo mu být zřejmé, do jakých poměrů vstupuje. Jestliže žalovaný nemůže provoz na komunikaci regulovat a mimoto vedlejší účastník činí průběžně opatření k omezení prašnosti, nejde o obtěžování nad míru přiměřenou poměrům. Soud prvního stupně odkázal na nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 451/11, který řešil hluk na pražské magistrále. Žalobu o náhradu škody soud prvního stupně zamítl zčásti proto, že ke škodě nedošlo, zčásti pro promlčení nároku.

O nákladech řízení rozhodl soud podle § 150 o. s. ř.; důvody zvláštního zřetele hodné shledal v tom, že žalobce jako fyzická osoba je ekonomicky mnohem slabší než žalovaný. Žalobce je provozem na silnici nepochybně obtěžován, přičemž ohledně stékání vody byl v době zahájení řízení jiný stav, než ze kterého soud vycházel. Žalobce úpravami, které sám provedl, stékání vody minimalizoval. K zamítnutí žaloby na náhradu škody došlo jednak vzhledem k námitce promlčení a u rybníka byl zčásti sediment ze silnice zjištěn, nepřekročil však obvyklou míru, což bylo zjištěno až znaleckým zkoumáním.

K r a j s k ý s o u d v Českých Budějovicích k odvolání účastníků i vedlejší účastnice rozsudkem ze dne 24. 1. 2014 změnil rozsudek soudu prvního stupně v odstavci I. ve výroku, jímž byla zamítnuta žaloba domáhající se uložení povinnosti zdržet se stékání vody na pozemek parc. č. 131, a žalobě v této části vyhověl; rozhodnutí potvrdil v části týkající se stékání vody na další parcely a obtěžování žalobce hlukem a prachem. Žádnému z účastníků nepřiznal právo na náhradu nákladů řízení před soudy obou stupňů a rozhodl o náhradě nákladů státu.

Odvolací soud rozhodoval po 1. 1. 2014, kdy nabyl účinnosti zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník („o. z.“). Poukázal na § 3028 odst. 2 o. z.; protože je třeba podle § 154 odst. 1 a § 211 o. s. ř. vycházet ze stavu ke dni jeho rozhodování, je nutno právní poměry účastníků posuzovat podle občanského zákoníku č. 89/2012 Sb., který se – jak uvedl – od poslední úpravy občanského zákoníku č. 40/1964 Sb. v zásadě neliší. I podle současné právní úpravy je třeba přiměřenost zásahů do užívání sousedního pozemku posuzovat podle místních poměrů. Tak soud prvního stupně postupoval. Přihlédl především k tomu, v jaké lokalitě se nemovitosti žalobce nacházejí – tj. v ochranném pásmu kamenolomu, kde lze předpokládat vyšší míru rušivých zásahů, a žalobce do těchto poměrů dobrovolně vstoupil. Ve shodě s nálezem Ústavního soudu ve věci „pražské magistrály“ je závěr soudu prvního stupně, že povinnost zdržet se obtěžování žalobce hlukem nelze žalovanému uložit již proto, že žalovaný jako vlastník komunikace je povinen umožnit její užívání, aniž by mohl provoz na ní nějak regulovat. Nemůže zabránit tomu, aby po silnici projížděla vozidla naložená produkty z kamenolomu způsobujícími vyšší prašnost – může jen komunikaci pravidelně udržovat, což činí. Odvolací soud proto považoval za správný závěr, že k obtěžování žalobce hlukem a prachem nedochází nad míru přiměřenou poměrům (resp. v míře nepřiměřené místním poměrům) ve smyslu § 1013 odst. 1 o. z. Proto potvrdil rozsudek soudu prvního stupně ve výroku, jímž byla žaloba ohledně obtěžování hlukem a prachem zamítnuta.

Ohledně další části žaloby, týkající se obtěžování vodou, odvolací soud vyšel z toho, že voda již na pozemky žalobce parcelní čísla 127/1, 133/1, 132/1 a 132/2 z pozemku žalovaného nestéká, neboť žalobce vybudoval kamennou podezdívku. Voda tak proniká jen na pozemek parc. č. 131, kde je podezdívka přerušená. I když stékání vody není důsledkem aktivní činnosti žalovaného a sám nemůže její množství ovlivnit, je jeho povinností odvodnění silnice zajistit (ČSN 736101 a § 12 odst. 3 zák. č. 13/1997 Sb.). Jestliže k zatékání dochází, jde – s ohledem na povinnost žalovaného silnici odvodnit – o stav nepřiměřený místním poměrům. Žalobci nemůže jít k tíži, že současnou situaci způsobil úpravami v oplocení svých pozemků, neboť jejich smyslem bylo omezit rušivé zásahy na nejnižší míru. Žalobce tak má právo na ochranu vlastnického práva k pozemku parc. č. 131. Toto právo bylo možné uplatnit negatorní žalobou podle § 127 odst. 1 obč. zák. – nyní § 1013 odst. 1 o. z. Bude pak na žalovaném, jaký způsob ke splnění uložené povinnosti zvolí. Proto odvolací soud změnil rozsudek soudu prvního stupně ohledně obtěžování vodou z pozemku žalované parc. č. 131 tak, že žalobě vyhověl; ohledně zbývajících pozemků rozsudek soudu prvního stupně potvrdil. Dodal ještě, že věc nemohl posuzovat podle § 1019 odst. 1, věta druhá, o. z., neboť nejde o stékání vody přirozeným způsobem, nýbrž v důsledku toho, že pozemek, na němž se komunikace nachází, je upraven tak, že má zpevněný povrch a nedochází k přirozenému vsakování vody dešťové či vody pocházející z oblevy.

K nákladům řízení odvolací soud uvedl, že vzhledem k výsledkům řízení plná náhrada nákladů žalovaného nepřipadá v úvahu. Za dané pak považoval důvody zvláštního zřetele pro nepřiznání nákladů žalovanému, jak je uvedl soud prvního stupně. Připomněl, že žalobce kromě úprav, které provedl na svůj náklad a kterými zamezil stékání vody na své pozemky, vynaložil další nemalé náklady na zakoupení pozemku na protilehlé straně a na jeho úpravu, která podstatně omezila stékání vody. Bez významu není ani skutečnost, že provoz na silnici způsobil škodu na budovách žalobce, byť byla žaloba na náhradu pro její promlčení zamítnuta.

Proti výroku II. rozsudku odvolacího soudu, podává žalobce dovolání, které považuje za přípustné podle § 237 o. s. ř. Soudy obou stupňů se odchýlily od rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 3281/2008. Aplikovaly také nález Ústavního soudu ze dne 11. 2. 2012, sp. zn. I. ÚS 451/11, týkající se pražské magistrály. Přitom Ústavní soud zrušil rozhodnutí obecných soudů v této věci z toho důvodu, že vlastník magistrály bude činit opatření ke snížení hluku (protihluková stěna, okenní konstrukce, pražský městský okruh), které by měly hluk omezit na rozumně dosažitelnou míru. Uvedl také, že „jde o páteřní komunikaci a nelze aplikovat § 127 odst. 1 obč. zák. způsobem, který zvolily Městský soud v Praze a Nejvyšší soud". V dané věci jde o zcela odlišnou situaci.

Silnice na pozemku žalovaného je nadměrně užívána pouze vedlejší účastnicí k těžkotonážní dopravě štěrku z blízkého kamenolomu. Žalovaný neplánuje žádné opatření ke snížení imisí. Ústavní soud zaujal stanovisko, že vlastnická práva jsou sice hlukem z magistrály porušována, ale neděje se tak v míře nepřiměřené dlouhodobě se formujícím poměrům v okolí předmětné komunikace. V daném případě dochází k obtěžování hlukem a prachem pouze v krátkém úseku komunikace na pozemku žalovaného, kterou využívají těžkotonážní vozidla vedlejší účastnice.

Místním ohledáním a znaleckým posudkem Ing. L. byl prokázán nevyhovující stav silnice na pozemku žalovaného. Ta je plná výtluků, prasklin a deformací, které způsobují zvýšené vibrace a prašnost. Na magistrále je také z důvodu omezení hluku rychlost snížena na 50 km/h, zatímco na silnici žádné omezení neexistuje. Žalovaný setrvává na tom, že žádná úprava silnice není třeba, a to i přesto, že už při otevírání lomu N. bylo uvedeno, že stav vozovky je nevyhovující plánované nákladní dopravě. Ostatně sám odvolací soud uvedl, že žalobce je nadměrně obtěžován vodou stékající ze silnice na pozemku žalovaného. Ten neudržuje silnici ve stavu podle platných norem, a přesto bylo uvedeno, že sám musí užívání komunikace strpět a provoz nemůže nijak regulovat. Žalobce navrhl, aby rozsudky soudů obou stupňů byly v napadené části zrušeny a věc vrácena soudu prvního stupně v tomto rozsahu k dalšímu řízení.

Proti rozsudku odvolacího soudu podává dovolání také žalovaný. Napadá tu část výroku I. rozsudku, kterou odvolací soud změnil rozsudek soudu prvního stupně tak, že žalovanému uložil, aby se zdržel stékání vody ze silnice na pozemku parc. č. 529 na pozemek žalobce parc. č. 131. Přípustnost dovolání opírá o § 237 o. s. ř. a uplatňuje dovolací důvod nesprávného právního posouzení věci podle § 241a odst. 1 o. s. ř.

Žalovaný tvrdí, že závěr odvolacího soudu, že povinnost žalovaného zajistit odvodnění silnice tak, aby voda nestékala na sousední pozemek, vyplývá z veřejnoprávních předpisů, není správný. Ty odvolací soud ani blíže nespecifikoval. Z ustanovení § 12 odst. 3 zákona č. 13/1997 Sb. (na který odvolací soud odkázal) ve spojení s § 12 odst. 1. cit. zákona vyplývá, že součástí dálnice, silnice a místní komunikace jsou též kanalizace, včetně úprav k odvádění vody, lapolů a sedimentačních nádrží jen tehdy, slouží-li výlučně k odvádění povrchových vod z této komunikace. V ostatních případech je součástí pouze dešťová vpusť se šachtou a přípojkou kanalizačního řadu. Z tohoto ustanovení také neplyne, že uvedený prvek musí být přítomen na každé komunikaci v celé její délce. I z laického pohledu je zřejmé, že v drtivé většině případů nelze zamezit jakémukoliv stékání vody z komunikace na sousední pozemky. U komunikací, které nejsou odvodněny vlastní kanalizací (takto odvodněny jsou prakticky jen městské ulice), neexistuje jiný způsob než právě svedení vody na jiný pozemek. Technická norma (ČSN) povahu zákonného předpisu nemá. Odvolací soud pak za nezměněného skutkového stavu oproti soudu prvního stupně dospěl k jinému právnímu závěru. Žalobce svedl vodu do jednoho místa, a stékání vody tak bylo koncentrováno do oblasti vrátek. Při budování oplocení svých budov a kamenné podezdívky zrušil i propustky v souvisejících částech komunikace. Žalobce tedy svojí činností situaci naopak zhoršil a je na něm, aby učinil potřebné opatření ohledně pozemku parc. č. 131.

Není správný ani závěr, že není třeba zkoumat, zda jde o obtěžování nad míru přiměřenou poměrům. Žalovaný odkazuje na rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 296/2011, ve kterém Nejvyšší soud uvedl, že obtěžování je třeba chápat objektivně, tj. z hlediska obvyklých společenských názorů, přičemž každý je povinen snášet imise z obyčejného normálního užívání pozemku. Komunikace bývá opatřena zpevněným povrchem, který brání vsakování vody a ta musí být odvedena, nejčastěji na sousední pozemky. Odvolací soud nevzal v úvahu ani povahu stavby a pozemků žalobce – jde o areál původního vodního mlýna, který má být odolný proti působení vody (rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 2 Cdon 1886/97).

Žalovaný poukazuje na nález Ústavního soudu ze dne 11. ledna 2012, sp. zn. I ÚS 451/11, který zdůraznil, že právní úpravu § 127 odst. 1 obč. zák. je nutno chápat jako kolizi dvou subjektivních práv a podmínkou konečného rozhodnutí je minimalizace zásahu do některého z nich. Podle žalovaného odvolací soud v rozporu s uvedenými rozhodnutími Nejvyššího soudu a Ústavního soudu absolutizoval ochranu vlastnického práva žalobce, aniž by se zatěžoval zkoumáním množství stékající vody ve vztahu k místním poměrům.

Dovolatel považuje za nesprávné i rozhodnutí o nákladech řízení. Odvolací soud nevzal v úvahu, že žalobce vlastní pozemky po obou stranách silnice a dlouhodobě odmítá jejich jakékoliv využití pro odvodnění silnice, resp. podmiňuje souhlas zákazem jízdy nákladních automobilů. Ohledně požadované náhrady škody žalobce v pět let trvajícím sporu nebyl schopen uvést, z čeho škoda sestává, kdy vznikla a úspěch námitky promlčení je dán právě z uvedeného postupu žalobce. Žádný z důvodů uvedených odvolacím soudem není dostatečný pro rozhodnutí podle § 150 o. s. ř. Žalovaný navrhl, aby dovolací soud rozsudek odvolacího soudu v napadené části zrušil a věc mu vrátil v tomto rozsahu k dalšímu řízení.

Vedlejší účastnice se vyjádřila k dovolání žalobce tak, že je nepřípustné. Žalobce nesprávně vykládá předmětný nález Ústavního soudu. Navrhla, aby dovolání bylo odmítnuto.

N e j v y š š í s o u d rozhodnutí odvolacího soudu zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

Z o d ů v o d n ě n í :

Nejvyšší soud po zjištění, že dovolání je přípustné podle § 237 o. s. ř., že je uplatněn dovolací důvod, uvedený v § 241a odst. 1 o. s. ř., a že jsou splněny i další náležitosti dovolání a podmínky dovolacího řízení (zejména § 240 odst. 1, § 241 o. s. ř.), napadené rozhodnutí přezkoumal a zjistil, že dovolání jsou důvodná. Napadené rozhodnutí není plně v souladu s judikaturou dovolacího soudu (s rozsudkem ze dne 28. 1. 2015, sp. zn. 22 Cdo 3559/2012 – na této objektivní neshodě nic nemění skutečnost, že odvolací soud v době, kdy o věci rozhodoval, nemohl právní názor dovolacího soudu znát, a též s rozsudkem ze dne 27. 5. 2004, sp. zn. 22 Cdo 1421/2003, publikovaným pod č. 14/2006 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek – dále též „R 14/2006“).

Dovolací soud poznamenává, že přes rozdíly ve formulacích § 1012 a 1013 odst. 1 o. z. a § 127 odst. 1 obč. zák. vychází nová úprava z obdobných principů ochrany proti imisím, a lze tak i nadále přiměřeně vycházet z dosavadní judikatury. I když soud prvního stupně žalobu posoudil před 1. 1. 2014 podle § 127 odst. 1 obč. zák., odvolací soud, který rozhodoval o odvolání po tomto dni, aplikoval správně § 1013 odst. 1 o. z. (viz § 3028 odst. 2 o. z.); na hmotněprávním a ani procesním postavení účastníků se po 1. 1. 2014 v této věci nic zásadně nezměnilo. Ustanovení § 127 odst. 1 obč. zák. ohledně imisí (obtěžování sousedů hlukem, prachem, popílkem, kouřem, plyny, parami, pachy, pevnými a tekutými odpady, světlem, stíněním a vibracemi, jakož i vnikáním chovaných zvířata vnikat na sousedící pozemek) se totiž – přes odlišné slovní vyjádření – obsahově neliší od § 1013 odst. 1 o. z. (podrobně viz též věc Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 3940/2014).

„Vlastníku se zakazuje nad míru přiměřenou poměrům závažně rušit práva jiných osob, jakož i vykonávat takové činy, jejichž hlavním účelem je jiné osoby obtěžovat nebo poškodit“ (§ 1012 o. z., věta druhá).

„Vlastník se zdrží všeho, co působí, že odpad, voda, kouř, prach, plyn, pach, světlo, stín, hluk, otřesy a jiné podobné účinky (imise) vnikají na pozemek jiného vlastníka (souseda) v míře nepřiměřené místním poměrům a podstatně omezují obvyklé užívání pozemku; to platí i o vnikání zvířat. Zakazuje se přímo přivádět imise na pozemek jiného vlastníka bez ohledu na míru takových vlivů a na stupeň obtěžování souseda, ledaže se to opírá o zvláštní právní důvod“ (§ 1013 odst. 1 o. z. – pro úplnost Nejvyšší soud dodává, že na imise vyvolané provozem na pozemních komunikacích nelze vztáhnout § 1013 odst. 2 o. z. – nejde totiž o „provoz závodu nebo jiného podobného zařízení“).

V rozsudku ze dne 26. 4. 2006, sp. zn. 22 Cdo 223/2005, Nejvyšší soud uvedl: „Soud rozhodující o návrhu na ochranu podle uvedeného ustanovení (§ 127 odst. 1 obč. zák.) se nemůže omezit jen na konstatování, že namítaný zásah je v souladu stavem v místě obvyklým, ale musí vždy zohlednit míru přiměřenou poměrům (které by měly být)“. Jde tak o reakci na případ, kdy v určitém konkrétním místě souběhem okolností vzniknou místní poměry, které se významně liší od poměrů v jiných podobných místech a z hlediska zásadních zásad, na kterých spočívá soukromé právo (dobré mravy, ochrana života a zdraví, svobody, cti, důstojnosti a soukromí, zákaz zneužití práva – viz § 2 a násl. o. z.), se jeví jako nežádoucí. Tak pokud v obytném domě bydlí více hlučných osob, a je tam proto hluk vyšší než je v takových domech obvyklé, nelze vyjít z toho, že se určitá míra obtěžování hlukem stala v místě obvyklou. Pokud by soud vyšel z doslovného výkladu § 1013 odst. 1 o. z. a za místní poměry považoval ty, které skutečně v místě panují, bez ohledu na stav obvyklý v jiných podobných místech, pak by byla ochrana před imisemi vyloučena (stav, proti kterému by se žalobce bránil, by byl v souladu s „mírou přiměřenou místním poměrům“).

Je též třeba přihlédnout ke společenskému významu výkonu práva, který způsobuje imise (viz též rozsudek ze dne 27. 5. 2004, sp. zn. 22 Cdo 1421/2003, – R 14/2006). Uvedené se uplatní i při

výkladu a aplikaci § 1013 odst. 1 o. z.

Problematikou obtěžování nad míru přiměřenou poměrům se dovolací soud zabýval např. v rozsudku publikovaném jako R 14/2006; v této věci šlo o obtěžování včelami. Nejvyšší soud uvedl: „Žalobní návrh je třeba formulovat tak, že žalovaný je povinen zdržet se obtěžování žalobce včelami z chovu na (v žalobě uvedeném) pozemku žalovaného, pronikajícími na (v žalobě uvedenou) nemovitost žalobce (v žalobním petitu nelze žádat, aby žalovanému byla uložena povinnost zdržet se obtěžování žalobce včelami z jeho chovu „nad míru přiměřenou poměrům"). Jestliže soud zjistí, že dochází k obtěžování žalobce nad míru přiměřenou poměrům (příp. že jde o vážné ohrožení výkonu jeho práva), žalobě vyhoví a v odůvodnění rozsudku vymezí míru obtěžování, která je ještě v dané věci přiměřená poměrům a míru obtěžování v dané věci. V řízení o výkon rozhodnutí pak bude soud zkoumat, zda obtěžování žalobce se snížilo na míru přiměřenou poměrům, uvedenou v odůvodnění vykonávaného rozsudku. Zjistí-li soud, že obtěžování žalobce míru přiměřenou poměrům nepřesáhlo a nejde o vážné ohrožení výkonu jeho práva, žalobu zamítne". Závěry zde uvedené lze přiměřeně a s modifikacemi vyvolanými zvláštní povahou imisí z pozemních komunikací použít i v této věci.

Obdobnou otázkou obtěžování hlukem z komunikace se zabýval Ústavní soud v nálezu ze dne 11. 1. 2012, sp. zn. I. ÚS 451/11; na tento nález pak Nejvyšší soud navázal v rozsudku ze dne 28. 1. 2015, sp. zn. 22 Cdo 3559/2012, publikovaném na www.nsoud.cz.

V citovaném nálezu Ústavní soud dovodil (dále jsou reprodukovány ty pasáže, které Nejvyšší soud akceptuje a nadále z nich vychází), že obec jakožto vlastník místní komunikace je povinna strpět obecné užívání této komunikace bez možnosti regulovat provoz na ní. Takové oprávnění náleží (s výjimkami stanovenými v § 24 odst. 8 zákona č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích, týkajícími se případů, kdy hrozí nebezpečí z prodlení) – a to i v případě uzavření či částečného uzavření místní komunikace ve smyslu § 24 odst. 2 tohoto zákona – příslušnému silničnímu správnímu úřadu; s vlastníkem pozemní komunikace je žádost o uzavírku pouze projednána. Analogicky lze poukázat na vyloučení odpovědnosti obce za škody vyplývající z provozu na pozemních komunikacích, jež je přímo zakotveno v § 27 odst. 4 zákona č. 13/1997 Sb., podle něhož platí, že vlastník dálnice, silnice, místní komunikace nebo chodníku odpovídá podle obecných právních předpisů vlastníkům sousedních nemovitostí za škody, které jim vznikly v důsledku stavebního stavu nebo dopravně technického stavu těchto komunikací; neodpovídá však za škody vzniklé vlastníkům sousedních nemovitostí v důsledku provozu na těchto pozemních komunikacích. I tato koncepce vyloučení odpovědnosti za škodu způsobenou provozem na pozemních komunikacích zjevně vychází ze skutečnosti, že – na rozdíl od technického nebo stavebního stavu komunikací – je provoz na ní vlastníkem komunikace neovlivnitelný. Ústavní soud nicméně nezpochybnil, že vlastnická práva vedlejších účastníků byla a jsou za daného stavu věci imisemi hluku porušována; to se však podle něj neděje v míře nepřiměřené místním poměrům.

Ústavní soud též nesdílel názor, že posouzení způsobu splnění obecné povinnosti zdržet se obtěžování hlukem je výlučně otázkou případného výkonu rozhodnutí (exekuce). Podle Ústavního soudu je třeba zvážit i reálnost takového požadavku, a to s přihlédnutím k faktickým možnostem povinného subjektu (markantně vystupujícím do popředí u vlastníka veřejné komunikace), včetně jeho možností funkčních i finančních.

Ústavní soud v citovaném nálezu neuvedl, jak mají osoby, rušené nadměrným hlukem z pozemní komunikace, postupovat, chtějí-li se proti obtěžování bránit; z jeho nálezu však nelze ani dovodit, že by „bez dalšího" bylo vyloučeno uložit obci povinnost zdržet se rušení hlukem pocházejícím z provozu na pozemních komunikacích; to platí i pro jiné územní samosprávné celky.

Dovolací soud považuje pro posuzování imisí z provozu na pozemních komunikacích za významný závěr, podle kterého je třeba přihlížet ke specifickým rysům provozu na pozemní komunikaci,

zejména k § 27 odst. 4 zákona o pozemních komunikacích, jakož i k tomu, že územní samosprávný celek (obec) nemůže provoz na komunikaci regulovat. Mohou-li regulovat provoz na komunikacích územní samosprávné celky jen v rámci tzv. přenesené působnosti, pak je taková regulace, pokud by mohla omezit imise způsobené ze silničního provozu, především věcí státu. Dále vychází z toho, že protiprávní stav (obtěžování relevantními imisemi) nemůže být zhojen jen tím, že trvá dost dlouho.

Vlastník komunikace nemá v zásadě možnost ovlivnit provoz na ní; to ovšem neznamená, že neodpovídá za stav komunikace (§ 27 odst. 4 zákona o pozemních komunikacích). Vlastník dálnice, silnice, místní komunikace nebo chodníku proto odpovídá podle § 1013 odst. 1 o. z. za rušení (imise), které vznikly v důsledku stavebního stavu nebo dopravně technického stavu těchto komunikací; neodpovídá však bez dalšího za imise vzniklé jen v důsledku provozu na těchto pozemních komunikacích.

Je tedy třeba vymezit podmínky a způsob ochrany vlastníků sousedních nemovitostí před imisemi (zejména hlukem), pocházejícími z provozu na pozemních komunikacích, ve vztahu k jejich vlastníkovi. Vzhledem k žalobnímu návrhu i žalobním tvrzením jde v této věci jen o otázku rušení vlastníka pozemků sousedících s pozemními komunikacemi imisemi; nejde tu tedy o ochranu jiných základních práv a hodnot (např. zdraví, soukromí), chráněných právním řádem.

Domáhá-li se žalobce ochrany proti rušení (imisím) pocházejícím z pozemní komunikace, soud nejprve zjistí, zda jde o rušení přesahující míru přiměřenou poměrům a zda omezuje obvyklé užívání nemovitosti (tj. podobných nemovitostí u podobných komunikací); přitom přihlédne k tomu, zda imise (zde hluk a prašnost) obtěžující žalobce přesahují limity stanovené v hygienických, příp. jiných veřejnoprávních předpisech (tyto limity jsou však jen pomocným, byť významným ukazatelem – srov. § 1 o. z. ohledně vztahu veřejného a soukromého práva). Dále zjistí, zda imise obtěžující žalobce mají alespoň zčásti původ ve stavebním stavu komunikace (resp. v jiných okolnostech přičitatelných žalovanému, např. ve frekvenci a kvalitě úklidu komunikace) a zda jsou ovlivnitelné jejími úpravami (přitom přihlédne k poměru mezi náklady na protihluková či jiná opatření a jejich přínosem ke snížení hlukové zátěže žalobce). V kladném případě uloží žalovanému, aby se zdržel rušení žalobce konkrétními imisemi (zde hlukem, resp. pronikáním prachu z komunikace specifikované ve výroku rozsudku); v odůvodnění rozsudku též uvede, jaké závady je třeba za účelem zamezení imisí či snížení jejich míry odstranit, resp. jaká opatření učinit. V řízení o výkon rozhodnutí bude soud zkoumat, zda žalovaný provedl opatření, která měla vést ke snížení míry imisí; je třeba vzít v úvahu i to, že po odstranění závad nemusí v důsledku provozu na komunikaci, který žalovaný nemůže ovlivnit, dojít ke snížení imisí na míru přiměřenou poměrům.

V poměrech projednávané věci tedy skutečnost, že žalovaný (kraj) jako vlastník silnice je povinen „strpět její obecné užívání bez možnosti regulovat provoz na ní“ bez dalšího neznamená, že nemůže ovlivnit imise z takového provozu pomocí jiných nástrojů. Tvrzení žalobce (podpořená mimo jiné též fotodokumentací založenou ve spisu a znaleckým posudkem) a další zjištění o špatném stavu silnice a jeho vlivu na prašnost a hlučnost provozu však soudy opomenuly; právní posouzení, které nevzalo do úvahy tyto relevantní skutečnosti, je tak předčasné a tudíž i nesprávné.

Soudy nepostupovaly zcela správně ani při posouzení otázky, zda obtěžování žalobce hlukem a prachem z provozu na komunikaci přesahuje míru přiměřenou poměrům. Měly zvážit, zda žalobce je obtěžován imisemi v míře nepřiměřené místním poměrům (i v podobných lokalitách) a zda imise podstatně omezují obvyklé užívání pozemku (včetně budovy, která je jeho součástí). Soud prvního stupně uvedl, že hluk překračuje hygienické limity a že na místě je zvýšená prašnost. Nicméně konstatoval, že obtěžování nepřekračuje míru přiměřenou poměrům; odkázal přitom na to, že v době, kdy žalobce nemovitost koupil, zde byly poměry, které se odvíjejí od „zcela legitimního provozu blízkého kamenolomu, tyto poměry byly žalobci známy…“ (str. 16 rozsudku); tento závěr převzal i odvolací soud. Uvedený názor však dovolací soud považuje za předčasný.

Při zkoumání, zda jde o případ, kdy imise vnikají na pozemek jiného vlastníka (souseda) v míře nepřiměřené místním poměrům a podstatně omezují obvyklé užívání pozemku (obtěžují jej nad míru přiměřenou poměrům), je třeba zvážit, jaká je v dané lokalitě s přihlédnutím k jiným obdobným lokalitám (tj. například k tomu, zda jde o město, vesnici nebo o pozemky sloužící jen k zemědělskému využití) přiměřená míra konkrétních imisí, tj. obtěžování hlukem a prachem, a jaká je míra imisí v dané věci. V dané věci však soudy neučinily konkrétní zjištění, jaká míra přiměřená poměrům by mohla být ještě tolerována; není zřejmé, o co se (do určité míry implicitní) závěr, že jde o míru přiměřenou poměrům v okolí (jakéhokoliv) kamenolomu, opírá. Soud rozhodující o návrhu na ochranu podle § 1013 odst. 1 o. z. se nemůže omezit jen na konstatování, že namítaný zásah je v souladu se stavem v místě obvyklým, ale musí vždy zohlednit míru přiměřenou poměrům (které by měly být; podle nového občanského zákoníku musí zjistit, jaké je „obvyklé užívání pozemku“, tj. obvyklé užívání v obdobných lokalitách, což není v zásadě nic jiného než zjištění míry imisí, jaká je v obdobných lokalitách přípustná). Do úvahy je třeba vzít i to, zda obtěžování překračuje meze stanovené správním (hygienickým apod.) předpisem (srov. přiměřeně usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 2. 2008, sp. zn. 22 Cdo 3532/2006). Ani z těchto hledisek se soudy věcí komplexně nezabývaly, jen obecně konstatovaly, že jde rušení v míře přiměřené poměrům.

Soudy též poukázaly na to, že v době, kdy žalobce nemovitosti kupoval, tu již byl určitý stav imisí, který mu musel být znám. To však podle dovolacího soudu neznamená, že je žalobce „bez dalšího“ povinen jej snášet. V zásadě platí, že buď byl tento stav v souladu s § 1013 odst. 1 o. z. (odpovídal obvyklé hlučnosti a prašnosti na podobných místech, na kterých byl stavební stav silnice vyhovující, nešlo tak o obtěžování vyvolané stavem vozovky v míře nepřiměřené místním poměrům a podstatně omezující obvyklé užívání pozemku žalobce), a pak nejde z tohoto hlediska o relevantní imisi, nebo s ním v souladu nebyl, a pak jej žalobce nemusí trpět.

Soudy též přihlédly k tomu, že žalovaný provádí pravidelnou údržbu komunikace. Jde jistě o skutečnost svědčící v jeho prospěch, nicméně bylo ještě třeba zjistit, zda by obtěžování prachem významněji nepokleslo, pokud by údržba a úklid byly prováděny častěji, byť v rozsahu, který lze po žalovaném spravedlivě (rozumně) požadovat.

Lze tedy uzavřít, že v dalším řízení bude třeba zjistit, zda obtěžování žalobce nepřesahuje míru, v jaké obvykle imise vnikají na pozemky s budovami v obdobných lokalitách, a zda podstatně omezují obvyklé užívání nemovitostí žalobce. Jestliže se poté, co soud takto komplexně zhodnotí míru obtěžování žalobce, ukáže, že o relevantní imise jde, bude se soud zabývat otázkou, zda žalovaný má objektivně možnost obtěžování nad míru přiměřenou poměrům a omezující obvyklé užívání pozemku buď zcela zabránit, nebo alespoň snížit jeho míru (zde zejména opravou či zvýšenou údržbou komunikace). Protože odvolací soud takto nepostupoval, spočívá jeho rozhodnutí na nesprávném právním posouzení věci.

Dovolací soud poznamenává, že samotný závěr, že obec nebo kraj jsou osobami, které nemají možnost regulací provozu na pozemní komunikaci imise ovlivnit, nepostihuje všechny aspekty ochrany osob postižených hlukem z provozu na ní [touto otázkou, jejíž řešení přesahuje rámec dovolacího řízení, se zabývá i judikatura Evropského soudu pro lidská práva, srov. případy G. D. proti Maďarsku ohledně porušení práva na obydlí v důsledku nadměrného silničního provozu, publikováno v ASPI pod ID JUD194008CZ, Arrondelle proti Spojenému království (č. stížnosti 7889/77), Powell a Rayner proti Spojenému království (rozsudek ze dne 21. 2. 1990, č. stížnosti 9310/81), L. O. proti Španělsku (rozsudek ze dne 9. 12. 1994, č. stížnosti 16798/90, odst. 51), Hatton a ostatní proti Spojenému království (rozsudek velkého senátu ze dne 8. 7. 2003, č. stížnosti 36022/97, odst. 118), F. proti Rusku (rozsudek ze dne 9. 6. 2005, č. stížnosti 55723/00, odst. 68 a 69). Jsou-li v důsledku imisí vážně ohroženy život a zdraví, příp. soukromí člověka (§ 3 odst. 1 písm. a/, § 81 odst. 2 o. z.), není podle okolností vyloučen ani postup podle § 2903 odst. 2 o. z.

Důvodné je i dovolání žalovaného.

Odvolací soud mu uložil povinnost, aby se zdržel stékání vody ze silnice III. třídy č. 11244, nacházející se na pozemku parc. č. 529 v k. ú. R., na pozemky ve vlastnictví žalobce. Odvolací soud uvedl, že na danou věc nelze vztáhnout § 1019 o. z. Tento závěr nebyl dovoláním napaden a ostatně i žalobní návrh odpovídá § 1013 odst. 1 o. z. Žalovanému je však třeba přisvědčit, že nelze zabránit jakémukoliv stékání vody z komunikace.

Vlastník se zdrží všeho, co působí, že voda vniká na pozemek jiného vlastníka (souseda) v míře nepřiměřené místním poměrům a podstatně omezující obvyklé užívání pozemku. Zakazuje se přímo přivádět imise (tedy i vodu) na pozemek jiného vlastníka bez ohledu na míru takových vlivů a na stupeň obtěžování souseda, ledaže se to opírá o zvláštní právní důvod (viz § 1013 odst. 1 o. z.).

Vlastník pozemku není povinen měnit přirozené stékání vody, případně zabraňovat prameni vody tak, aby voda nevnikala na sousední pozemek (to vyplývá i z § 1019 odst. 1, věty druhé, o. z.). Na druhou stranu opatření vlastníka pozemku, které má za následek bezprostřední přívod vody na sousední pozemek, může vyvolat relevantní imise. To se týká zejména stavebně technických úprav povrchu pozemku, jejichž následkem je změna stávajícího přirozeného odtoku dešťové vody.

Judikatura rakouského Nejvyššího soudního dvora vychází z toho, že stavebně technické změny na výše položeném pozemku, které působí změnu odtoku dešťové vody na sousedův pozemek, se považují za přímé imise ve smyslu § 364 odst. 2, druhé věty, obecného občanského zákoníku z roku 1811, obsahově obdobného s § 1013 odst. 1 o. z. Pokud v takovém případě dojde k silným dešťům a voda odteče v nemalé míře na sousední pozemek, je třeba to považovat dokonce za přímé přivádění imisí. Negatorní žaloba opírající se o přímé přivádění vody na sousední nezastavěný pozemek, způsobené umělou změnou přirozeného odtoku povrchní vody, by nemohla být úspěšná jen tehdy, pokud by se taková změna přirozených odtokových poměrů na pozemek projevila jen nepodstatně a tento následek by pro rozumnou osobu přestavoval jen nepatrnou újmu, nebo pokud by byl požadavek na zdržení se účinků podle okolností v jednotlivém případě posuzován jako zneužití práva, resp. jako šikanózní jednání (srov. usnesení rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 26. 8. 2014, sp. zn. 10 Ob 45/14m, publikované v Právních rozhledech č. 5/2015).

Jestliže tedy v důsledku úpravy pozemku (včetně zbudování silnice) stéká voda v (nikoliv zanedbatelně) větším rozsahu, než by stékala nebýt této úpravy, půjde zpravidla o právně významnou imisi. Žalobce se tak může bránit proti stékání vody z uměle upraveného pozemku i za podmínek uvedených v § 1013 odst. 1 o. z. (jde-li o vážné ohrožení, pak i podle § 2903 o. z., o to však v této věci nešlo); bylo proto třeba zvážit, zda voda z komunikace vniká (tedy není přímo sváděna žalovaným) na pozemek žalobce v míře nepřiměřené místním poměrům a podstatně omezuje obvyklé užívání pozemku a v kladném případě zda lze po žalovaném vlastníku pozemní komunikace požadovat provedení takových stavebních úprav, které by vnikání vody omezily na obvyklou míru. Odvolací soud měl postupovat přiměřeně podle R 14/2006 (viz výše) a zvážit, zda a jaká opatření lze ke snížení či odstranění imise provést; protože tak neučinil, není jeho rozhodnutí v souladu s uvedeným judikátem.

Při posuzování toho, zda žalobci poskytnout ochranu, lze přihlédnout i k tomu, zda je povinnost odvodnit silnici uložena i veřejným právem (zejména zákonem o pozemních komunikacích); jen o porušení takové veřejnoprávní povinnosti však nelze vyhovující rozsudek opřít. V soudním řízení totiž nejde o ochranu veřejného práva (viz § 1 o. z.). Dovolací soud pak souhlasí s žalovaným v tom, že z § 12 odst. 3 ve spojení s § 12 odst. 1 zákona o pozemních komunikacích nevyplývá, že by bylo povinností vlastníka komunikace odvodnění silnice zajistit; z těchto ustanovení jen vyplývá, kdy a co je součástí komunikace. Technické normy (ČSN) pak nejsou obecně závazným právním předpisem (viz např. rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 22. 12. 1995, sp. zn. 6 A 68/94). Jestliže

odvolací soud opřel vyhovující rozsudek pouze o povinnost silnici odvodnit, která měla vyplývat z citovaných ustanovení zákona o pozemních komunikacích, spočívá jeho rozhodnutí na nesprávném právním posouzení věci.

Naproti tomu neobstojí odkaz žalovaného na právní názor, vyslovený v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 30. 6. 1999, sp. zn. 2 Cdon 1886/97, kde šlo o působení vody na zdi vodního mlýna; vodní mlýn totiž předpokládá kontakt stavby s vodou, ten je ostatně předpokladem jeho funkčnosti. O to pochopitelně při stékání vody ze silnice na sousední nemovitost nemůže jít.

Z uvedeného je zřejmé, že dovolání jsou důvodná. Proto nezbylo, než rozhodnutí odvolacího soudu zrušit a věc mu vrátit k dalšímu řízení (§ 243e odst. 2 o. s. ř.).